

19 Δεκεμβρίου 2019

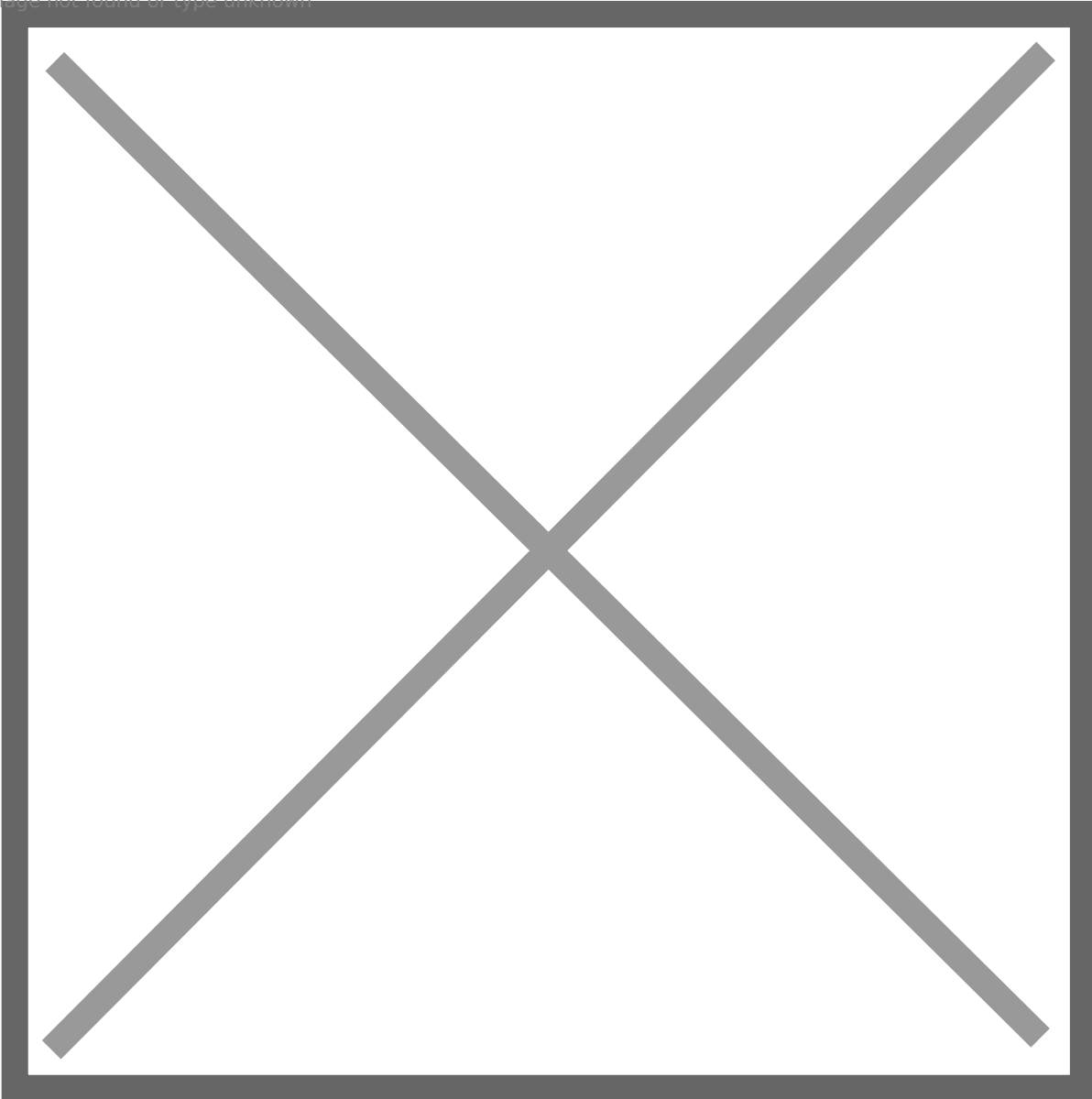
Μαρτυρίες για τον εξισλαμισμό των Πομάκων

/ Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός

Image not found or type unknown

Image not found or type unknown

Νικόλαος Θ. Κόκκας, Εκπαιδευτικός

Ο εξισλαμισμός των Πομάκων

Η στάση των Οθωμανών απέναντι στους χριστιανικούς πληθυσμούς δεν ήταν πάντοτε ενιαία. Κάποτε ανεκτική, λόγω της συνύπαρξης πολλών εθνοτήτων υπό την οθωμανική εξουσία, και άλλοτε γεμάτη εκρήξεις, με βίαιους προσηλυτισμούς στην ισλαμική θρησκεία, κατεδάφιση εκκλησιών, υποχρεωτική στρατολόγηση ανήλικων παιδιών (γενίτσαροι) και δυσβάσταχτη φορολογία.

Η είσοδος των Οθωμανών στα Βαλκάνια γίνεται ιδιαίτερα αισθητή στην οροσειρά της Ροδόπης. Οι Τούρκοι ξεκινούν εποικισμό της Θράκης με Γιουρούκους, που συνεχίζεται κατά τον 15ο και 16ο αιώνα. Τότε η Ροδόπη και οι νότιες περιοχές μέχρι την θάλασσα εποικίσθηκαν με Γιουρούκους και Κονιάρους. Η μεταστροφή των Πομάκων στον μωαμεθανισμό, που είχε αρχίσει επί Σελήμ Α΄ (1512 - 1526), έλαβε ομαδικό χαρακτήρα γύρω στα 1660, επί Μωάμεθ Δ΄ (1656 - 1661).

Οι Πομάκοι σλαβόφωνοι Μουσουλμάνοι της οροσειράς της Ροδόπης πιστεύεται ότι είναι αρχαίο θρακικό φύλο που εκσλαβίστηκε γύρω στο 10ο μ.Χ. αιώνα και εξισλαμίστηκε από τον 15ο έως τον 18ο αι. Ο όρος «Πομάκοι», που καταγράφεται για πρώτη φορά από τον Βουέ σε περιοδεία του στα Βαλκάνια το 1839, αρχίζει να χρησιμοποιείται ευρύτερα στις Οθωμανικές πηγές μετά το Ρωσο-Τουρκικό πόλεμο του 1877-78. Οι παραδοσιακές κοινότητες των Πομάκων ήταν διασκορπισμένες σε όλη την οροσειρά της Ροδόπης. Οι οικισμοί τους αρχίζουν να διαμορφώνονται στη σημερινή τους θέση κατά το 18ο και 19ο αιώνα, συχνά ως αποτέλεσμα μετοικεσιών.

Βασικός λόγος του εξισλαμισμού των κατοίκων των Βαλκανίων ήταν η επιθυμία απαλλαγής από τη δυσβάσταχτη φορολογία. Αξίζει να αναφερθεί μία σχετική μαρτυρία από το 16ο αιώνα. Κατά την επίσκεψη του μοναχού Παχώμιου Ρουσάνου στην Ξάνθη γύρω στο 1550 έξι έως εννέα χωριά της ορεινής Ξάνθης είχαν ήδη στραφεί προς το Ισλάμ. Ο διακεκριμένος αυτός λόγιος επισημαίνει πως πολλοί χριστιανοί από χωριά της ορεινής Ξάνθης έγιναν μουσουλμάνοι «διά τα τέλη», δηλαδή για να ξεφύγουν από τους φόρους που επέβαλαν οι Οθωμανικές αρχές στο χριστιανικό πληθυσμό. Μας πληροφορεί επίσης ότι οι εξισλαμισμένοι κάτοικοι της ορεινής Ξάνθης το 16ο αιώνα ασχολούνταν με την καλλιέργεια δημητριακών, την κτηνοτροφία και το εμπόριο ξυλείας και κατέβαιναν από τα χωριά τους στην πόλη της Ξάνθης για να πουλήσουν ξύλα και δαμάσκηνα. Το κείμενο της σημαντικής μαρτυρίας έχει ως εξής:

«Εν τοις αυτοίς ορίοις πλησίον ορειναί τινές κώμαι βουλγαρικάί ποτέ μετά του αυτών ιερέως αυτόμολοι διά τα τέλη προσήλθον τη αθέω θρησκεία, και έστι τούτους ιδείν εν κώμει Ξανθεία περιπατούντας και επιφερομένους εν πήραις δαδία και ορόμηλα και ταυτ' ανταλλάττοντας κρόκης και ετέρων χρειών».

(Σ. Λάμπρου Νέος Ελληνομνήμων 1916, τ. 16ος σ. 56-57. Ph.Kotzageorgis (2002) "A Greek source regarding the Islamization of the population of the the

mountainous region of Xanthi (mid 16th c.) Περί Θράκης 2:293-297).

Τουρκικές εγκαταστάσεις και βίαιοι εξισλαμισμοί μετά το 17ο αιώνα

Οι εξισλαμισμοί συνεχίστηκαν και μετά το 17ο αιώνα και ολοκληρώνονται κατά τα τέλη του 19ου αιώνα. Στην περιοχή της Ξάνθης, οι πηγές από τα Οθωμανικά κτηματολόγια του 16ου αιώνα μαρτυρούν πως οι κάτοικοι του Ωραίου ήταν χριστιανοί. Πιο συγκεκριμένα το 1530 (έτος Εγίρας 937) αναφέρονται για το Ωραίον (Yassi-Evran) 12 μόνο Μουσουλμανικές οικογένειες έναντι 127 χριστιανικών (T.M.Gökbilgin, XV-XVI Asirlarda, Edirne ve pasa Livasi, Vakiflar Mükler-Mukataalar, Istanbul 1952, σ. 374-375). Αξίζει να σημειωθεί πως το Ωραίον αναφέρονταν από τους ηλικιωμένους Πομάκους σαν το τελευταίο Πομακοχώρι που εξισλαμίσθηκε. Κάποιοι μάλιστα εξηγούν την τουρκική ονομασία του χωριού ως παραφθορά των τουρκικών λέξεων *en sonra* (η πιο μετέπειτα, η πιο ύστερα - *son*=τέλος).

Σύμφωνα με άλλες μαρτυρίες, η ονομασία Γιασί Ορέν για το Ωραίον προήλθε από την εκκλησία της Αγίας Ειρήνης που υπήρχε εκεί. Στην περιοχή του Ωραίου μέχρι σήμερα διασώζονται πολλά απομεινάρια του χριστιανικού παρελθόντος. Αναφέρουμε ενδεικτικά τη γέφυρα του παπά, τη γέφυρα του Σταμάτη, τις βουνοκορφές Κωνσταντίνου και Ελένης, το χωριό Θεοτόκος (πομακικά: Τεοτόου). Αντίστοιχα χριστιανικά τοπωνύμια υπάρχουν πάμπολλα σε όλα τα πομακοχώρια της Ξάνθης. Βυζαντινός οικισμός υπήρχε στο Μεσεγκούνι, στη θέση Σέλιστε, κοντά στο βυζαντινό φρούριο (καλέ) μεταξύ Μάνταινας-Γλαύκης. Επίσης, στο Μεσεγκούνι, στη θέση Κουτλίνατα πάνω από τη Μάνταινα υπήρχε εκκλησία η οποία επικοινωνούσε οπτικά με την εκκλησία πάνω από την Αιώρα στην κορυφή Ρόντατα.

Άλλες θέσεις εκκλησιών στο Ν. Ξάνθης: δύο εκκλησίες στην Ισαία (η μία αναφέρεται σαν του Αγ.Νικολάου), μεγάλη εκκλησία ανατολικά του Κουτσομύτη, μικρή εκκλησία στη θέση Τσόρκβα ανατολικά του Κουτσομύτη, βυζαντινά νεκροταφεία στη θέση Βρανιά ανατολικά της Γοργόνας, ερείπια εκκλησίας στο Στήριγμα, βυζαντινό νεκροταφείο στην Κοτάνη, θέση εκκλησίας μέσα στη Γλαύκη, ίχνη ναού στη θέση Κύροβο (δυτικά της Μύκης), ερείπια εκκλησίας βορειοανατολικά του Δημαρίου, εκκλησία στο δρόμο από Αιμόνιο προς Πάχνη, ερείπια εκκλησίας βορειοανατολικά του Εχίνου στη θέση Κιουλσέ Τσούκα, εκκλησία στην κορυφή Οστρόφ Κάμεν πάνω από το χωριό Κορυφή Μύκης (Κατσούλκοβο), εκκλησία Αγίας Μαρίας πριν το Λιβάδι Κιμμερίων, μοναστήρι στη θέση Όζιβα, πάνω από το Λιβάδι Κιμμερίων, θέσεις Τσόρκα και Αρχάγκελ (μεταξύ Σούλας και Χρυσού).

Ο πομάκιος χορός του Ζαλόγγου

Το χριστιανικό παρελθόν της περιοχής μαρτυρείται και από την προφορική παράδοση των Πομάκων. Χαρακτηριστικός είναι ο θρύλος για το βράχο των κοριτσιών (Μόμσκι Κάμεν) στα βόρεια του χωριού Ωραίων. Η παράδοση της ομαδικής αυτοκτονίας των κοριτσιών (αντίστοιχης με το χορό του Ζαλόγγου) είναι κοινή σε πολλά Πομακοχώρια. Σε όλες τις περιπτώσεις αναφέρεται ότι μικρές Πομακοπούλες προτίμησαν να γκρεμιστούν από ένα βράχο για να αποφύγουν τη σύλληψη από τους Τούρκους. Η συγκεκριμένη παράδοση εντάσσεται σε ένα κύκλο ανάλογων παραδόσεων που ανάγονται χρονολογικά στην περίοδο του εξισλαμισμού των Πομάκων της οροσειράς της Ροδόπης.

Ας αναφέρουμε μερικές επιπλέον τοποθεσίες που συνδέονται με το βίαιο εξισλαμισμό των κοριτσιών της ορεινής Ροδόπης: Κοντά στη Γλαύκη υπάρχει ένας απότομος γκρεμός που οι κάτοικοι της Γλαύκης ονομάζουν Γκουλέμ Κάμεν (μεγάλος βράχος) ή Μόμτσκι Κάμεν (βράχος του κοριτσιού). Σύμφωνα με την παράδοση, από αυτό το βράχο αυτοκτόνησαν κορίτσια του χωριού έχοντας δεθεί η μία από τα μαλλιά της άλλης. Βράχο με την ονομασία Μόμτσκι Κάμεν συναντάμε επίσης στα βόρεια της Κοτάνης κοντά στα ελληνοβουλγαρικά σύνορα καθώς επίσης και δίπλα σε κορυφή ύψους 1100 μέτρων σε απόσταση μιας περίπου ώρας βορειοανατολικά της Πάχνης. Ίδια παράδοση αυτοκτονίας των Πομακισσών για να ξεφύγουν τη σύλληψη των Τούρκων αναφέρεται και στο χωριό Αιώρα στην τοποθεσία «Μαρίνα». Στη Μάνταινα πάλι, η ονομασία που δίνεται στον αντίστοιχο βράχο είναι «Τσερβέν Κάμεν» (κόκκινη πέτρα). Σε πολλές περιπτώσεις αναφέρεται ότι βρέθηκαν κατά το παρελθόν διάφορα αντικείμενα (όπως π.χ. δαχτυλίδια) στη βάση του γκρεμού. Αντίστοιχες παραδόσεις θυσίας κοριτσιών για να αποφύγουν τη σύλληψη από Τούρκους συναντάμε και στα Πομακοχώρια της Βουλγαρίας. Τέτοιες τοποθεσίες υπάρχουν στο Σμόλιαν (βράχος Νεβιάστα), στη Σιρόκα Λάκα και κοντά στο Ζλάτογκραντ (Μόμιν Κάμεν).

Ο εξισλαμισμός της περιοχής Εχίνου κατά το 17ο αιώνα

Το ντοκουμέντο που παρουσιάζουμε έχει ιδιαίτερη σημασία όχι μόνο για την ιστορία του εξισλαμισμού των Πομάκων και την ιστορία του χωριού Εχίνος, αλλά και για τις οικονομικές συνθήκες που είχαν διαμορφωθεί κατά το 17ο και 18ο αιώνα κατά τα χρόνια της Οθωμανικής κατάκτησης της Θράκης.

Τα στοιχεία που ακολουθούν προέρχονται από το βιβλίο του Νικόλα Χαραντίνοβ, Το γένος Σαχόννοβ (Υλικό επιτόπιας έρευνας), Ακαδημαϊκή Βιβλιοθήκη Νικολάι

Βράνστεβ, Σμόλιαν 1990.

Την άνοιξη του 1705 στο βασίλειο του Σουλτάνου Μαχμούτ Α΄ πολλοί Τούρκοι από την Ανατολία υπό την αιγίδα της τουρκικής εξουσίας εγκαταστάθηκαν αρχικά στις παραλιακές κωμοπόλεις Σάλνιτσι και Ξάνθη και από εκεί στο εσωτερικό, στα χωριά που βρίσκονται στα βόρεια της Ροδόπης. Με μεγάλη μοχθηρία κατέκτησαν τα χωριά Γκάμπροβο [Καλλιθέα], Σλίβοβο(Μουστάφτσεβο-Μύκη), Κρίστο Πολε (Ενίκιοη), Οσένοβο (Ισίορεν-Ωραίον), Λίπεν, Μπουκ, Μπούκοβο, Λέσκοβο, Λέσεν, Μπέλεν, Ζούροβετς, Περούνοβο (Αλμαλί-Μελίβοια), Νίζνετς (Σαχίν-Εχίνος), Ιρινίτσα (Ναρόβα), Πλόστεν (Αντάτα), Μποτίσεβο (Ισένκιοη), Σάντνεβίτσα (Κύκνος) και Σμόλιαν.

Οι Τούρκοι που ήρθαν εγκαταστάθηκαν σε χριστιανικά σπίτια, εκδίωξαν το χριστιανικό πληθυσμό, οικειοποιήθηκαν την περιουσία και υποδούλωσαν πολλές γυναίκες και κοπέλες. Πλήθος ατόμων που δεν πειθάρχησαν βασανίστηκαν και άλλοι ξέφυγαν προς τα δάση. Η δυστυχία του κόσμου ήταν μεγάλη, αλλά κανένας δεν τους βοηθούσε: θλίψη, δάκρυα και κλάμα. Ο τοπικός πληθυσμός επέδειξε μεγάλη αντίσταση, όμως η τουρκική δύναμη βοηθούσε μόνο τους δικούς της. Τελικά, μετά από πλήθος μαχών, οι Τούρκοι έποικοι εγκαταστάθηκαν, κατέστρεψαν τις εκκλησίες, εξαφάνισαν κάθε τι χριστιανικό και έκτισαν τζαμιά. Πολλοί κάτοικοι ξέφυγαν στα δάση για να μην εξισλαμισθούν.

Μετά από αυτή τη συμφορά, ακολούθησε άλλη, χειρότερη. Ο βαρύς χειμώνας δυσκόλεψε τους κατοίκους, οι οποίοι έμειναν δίχως τρόφιμα και δίχως ρούχα. Πολλοί άντρες, γυναίκες και αθώα παιδάκια πέθαναν από το κρύο χωρίς να υπάρχει κανείς να τους θάψει. Τα χωριά Οσένοβο (Ισίορεν) [σημ. Ωραίον], Σλίβοβο (Μουστάφτσεβο) [σημ. Μύκη], Σάντνεβίτσα [σημ. Κύκνος] και Νίζνετς (Σεχίν) [σημ. Εχίνος] ασπάστηκαν το μωαμεθανισμό.

Κατά τη διάρκεια του εκτουρκισμού, αρκετοί χριστιανοί είχαν βρει καταφύγιο στην περιοχή Ντερέκιοϊ. Ένας απ΄ αυτούς τους χριστιανούς από τα εκτουρκισμένα χωριά ήταν ο Σεΐν ή Σαχόνας.

Από τον Εχίνο στο Σοκόλοβτσι

Ο Σαχόνας εγκαταστάθηκε στο Σοκόλοβτσι (Ντόλνο Ντερέκιοη) την περίοδο 1730-1750 φεύγοντας από τον Εχίνο (Σαχίν) της περιοχής Ξάνθης κατά τον εξισλαμισμό του χωριού. Ο Σαχόνας έψαχνε για κρησφύγετο στα δάση και τα βουνά, για να γλιτώσει από τους Τούρκους, πριν καταλήξει στο Ντερέκιοϊ.

Το όνομα Ντερέκιοϊ παρέμεινε ως το 1934, οπότε το Κάτω Ντερέκιοϊ μετονομάστηκε σε Σοκόλοβτσι, το οποίο είναι μετάφραση του τουρκικού Σαχίν (γεράκι) στο βουλγαρικό Σοκόλ (γεράκι). Ουσιαστικά πρόκειται για μετατροπή του

ονόματος Σαχάνοβτσι σε Σοκόλοβτσι.

Αφού μετεγκαταστάθηκε από τον Εχίνο στο Ντερέκιοϊ, ο Σαχόνας σε σύντομο χρονικό διάστημα απέκτησε δικά του πρόβατα. Σιγά σιγά τα πρόβατα αυξάνονταν και πλούτισε τόσο, ώστε να είναι σε θέση να αγοράσει τα βουνά Ρόζεν και Αντάμπορουν. Όμως μια ατυχία τον ανάγκασε να πουλήσει αργότερα την περιοχή στους συγχωριανούς του. Σύμφωνα με μία εκδοχή, ο βοεβόδας Καρατζάς άρπαξε τους δύο γιους του Σαχόνα και ζήτησε για λύτρα πολλά γρόσια. Η παράδοση αυτή διασώζεται στο τραγούδι «Πήγα στον Καρατζά».

Ο Σαχόνας ζούσε στην τοποθεσία Τούζλατα. Στα θερινά τυροκομεία του, των οποίων μέχρι σήμερα σώζονται χαλάσματα και ημικυκλικός φούρνος, όπου έψηνε ψωμί για τα πολυάριθμα τέκνα του, κατέφυγαν πρόσφυγες από διάφορα μέρη, κυνηγημένοι από τους Γενίτσαρους, εξαιτίας των τουρκικών επιδρομών, κατά την υποχώρηση του στρατού του Σουλεϊμάν Πασά, μεταξύ 1877-78. Έτσι, μέσα σε 50-60 χρόνια, χτίστηκαν πάνω από 30 καλύβες, οι οποίες σώζονται μέχρι σήμερα και ονομάζονται «Σαχόνοβι κολίμπι» (οι καλύβες του Σαχόνα), στην περιοχή Πρόγκλεντ.

Ο Σαχόνας θεωρείται ο πρόγονος πολλών οικογενειών σήμερα στο Σοκόλοβτσι. Ένας απόγονός του, ο Ντιμίταρ Ζγκούροφ Σαχόνοφ, στις αρχές του 20ου αιώνα εξασκούσε εμπόριο μεταξύ Ξάνθης-Κομοτηνής και Σοκόλοβτσι. Τον φωνάζανε «Τσολάκ», που στα τουρκικά σημαίνει «άνθρωπος με τέσσερα δάχτυλα». Έτσι, πήρε το όνομα Τσολάκοβ. Με τα δύο του μουλάρια κουβαλούσε αποσκευές βοσκών στη διαδρομή από το Σοκόλοβτσι προς το Αιγαίο και ξανά πίσω. Τον ήξεραν όλοι από τα χωριά που περνούσε. Πολλές φορές του έτυχε, όταν περνούσε από τον Εχίνο και τα άλλα εξισλαμισμένα χωριά, οι γυναίκες να του φωνάζουν: «Στρίκο, με αυτά τα λεφτά να αγοράσεις κεριά και να τα ανάψεις στην εκκλησία σας, γιατί και εμείς Χριστιανοί είμαστε» (Στρίκο, να τι παρίτσι ντα κούπις σβέστι, ντα ζαπάλις βαφ βάσατα τσόρκβα, ότι ι νίε σμέ Χριστιάνι).

Ο Σαχίν Πασάς στον Εχίνο;

Κατά κάποια εκδοχή, ο Εχίνος ιδρύθηκε κατά το 14ο αιώνα από το Λαλά Σαχίν πασά. Ο Λαλά Σαχίν Πασάς, πρώην χριστιανός που εξισλαμίσθηκε (πέθανε το 1377) υπήρξε διδάσκαλος, φίλος και συνεργάτης του σουλτάνου Ορχάν (1326-1359), ενώ στην εποχή του διαδόχου του Μουράτ Α' (1359-1389) είχε αναδειχθεί σε μπεηλέρμπεη της Ρούμελης (Βαλκανικής). Στο Λαλά Σαχίν δόθηκε η διοίκηση της ευρύτερης περιοχής της Φιλιππουπόλεως Μαζί με το Γαζή Εβρενός (διοικητή της περιοχής από την Κομοτηνή μέχρι τη Δυτική Μακεδονία-πέθανε το 1417), ο οποίος

ήταν επίσης εξισλαμισμένος Έλληνας, ο Λαλά Σαχίν πασάς φρόντισε για τη σύλληψη χριστιανών νέων και την αποστολή τους στους ανθρώπους του σουλτάνου για την παραπέρα διαδικασία του εξισλαμισμού και εκτουρκισμού τους. Έτσι, αν δεχτούμε αυτή την εκδοχή, η ίδρυση του Εχίνου συνδέεται άμεσα με τη δράση των γενίτσαρων και το βίαιο εξισλαμισμό των χριστιανών της περιοχής.

Όμως, η σύνδεση του Λαλά Σαχίν πασά με το Εχίνο βασίζεται κυρίως στην συνωνυμία με την παλαιά ονομασία του Εχίνου (Σαχίν) και όχι σε ιστορικές μαρτυρίες. Ωστόσο, αντίστοιχη σύνδεση (εξίσου υποθετική και βασισμένη στη συνωνυμία) θα μπορούσε να γίνει και με το Σαχίν Αλή πασά, ανώτατο αξιωματούχο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας κατά το β' μισό του 18ου αιώνα, ο οποίος είχε διοριστεί από το σουλτάνο Αβδούλ Χαμίτ Α' (1774-1787) μεγάλος βεζίρης (1785) και αργότερα διοικητής της Θεσσαλονίκης. Και οι δύο υποθέσεις χρειάζονται να στηριχθούν σε συγκεκριμένες ιστορικές πηγές για να θεωρηθούν βάσιμες.

Ο Εχίνος το 1907

Κατά τον 20ο αιώνα, ο Εχίνος αναφέρεται ως ένα χωριό με 200 σπίτια και ιδιαίτερη οικονομική ευημερία. Μια ενδιαφέρουσα περιγραφή του Εχίνου παραθέτει το 1907ο Στ. Ν. Σίσκωβ στο βιβλίο του Στην πεδιάδα του Αιγαίου. Οδοιπορικές σημειώσεις και εντυπώσεις [St. N. Sishkov, Iz Belomorskata ravnina. Potni beleshki i spetsatlenia]. Φιλιππούπολη 1907 σελ. 19-20. Γράφει χαρακτηριστικά:

«Κάποια πομακοχώρια στους νότιους πρόποδες και στα χωριά του κάμπου έχουν φτάσει σε μια κατάσταση πραγματικής ευημερίας, κυρίως από την καλλιέργεια καπνού. π.χ. το χωριό Σείν που έχει πάνω από 200 σπίτια παρουσιάζει την ξεκάθαρη εικόνα μιας πόλης με τα δίπατα και τρίπατα ασβεστωμένα σπίτια του, με τους λιθόστρωτους δρόμους του, τις όμορφες πέτρινες βρύσες, τα καφενεία, τα μετσίτ (σχολεία) κλπ., και με τον καλά ενδεδυμένο πληθυσμό του, που χαίρει καλής υγείας. Στις ημέρες του Μπαϊραμιού διαφαίνεται σαφώς όχι μόνον η αξιοζήλευτη κατάσταση των κατοίκων του Σείν, αλλά και ο πλούτος τους, καθώς ακόμη και οι μικρές Πομακοπούλες στολίζονται με χρυσοκέντητες φορεσιές και αρμαθιές από χρυσά νομίσματα.

...

Σε κάποια χωριά, όπως π.χ. στο Σείν οι γυναίκες Πομάκες, ακόμα και τα μικρά κοριτσάκια, προσπαθούν επιμελώς να κρύψουν το πρόσωπό τους κάθε φορά που συναντούν κάποιον άνδρα, ανεξαρτήτως αν είναι της ίδιας ή άλλης πίστης. Όταν συναντήσεις τυχαία στο δρόμο κάποια Πομάκα, εκείνη, αν δεν έχει τη δυνατότητα να απομακρυνθεί σε μια σεβαστή απόσταση από σένα και να σε προσπεράσει χωρίς να προλάβεις να τη δεις, θα σου γυρίσει την πλάτη της και θα κοιτάξει να χώσει καλά το πρόσωπό της στο φερετζέ ή στο τεστεμέλ της. Αν χρειαστεί να τη

ρωτήσεις κάτι, όπως π.χ. πού πάει ο δρόμος ή αν συνάντησε οδοιπόρους, εκείνη θα σιωπά και δεν θα σου πει ούτε λέξη. Σε μια τέτοια περίπτωση βλέπεις μπροστά σου ένα σιωπηλό άγαλμα και τίποτε περισσότερο. Αν επαναλάβεις την ερώτησή σου και σου τύχει καμιά γριά Πομάκα, μπορεί να σε βρίσει και να σε απειλήσει πως θα φωνάξει τον άνδρα της από την διπλανή καλύβα.».

Φαίνεται λοιπόν πως στις αρχές του 20ου αιώνα ο Εχίνος είχε καταστεί μεγάλο κεφαλοχώρι της Ροδόπης, παίρνοντας τη θέση του χωριού Ωραίων, το οποίο, σύμφωνα με πολλές προφορικές μαρτυρίες, ήταν παλαιότερα το σπουδαιότερο πομακοχώρι της περιοχής.

Ο Εχίνος στο Β' Παγκόσμιο πόλεμο

Ο Βούλγαρος ιεράρχης Κύριλλος κατά την περιήγησή του στον Εχίνο κατά τα έτη 1942-1944 [«Περιήγηση και καταγραφή των Πομάκικων οικισμών Ξάνθης και Κομοτηνής» (εκδόθηκε στα ελληνικά από το Ίδρυμα Θρακικής Τέχνης και Παράδοσης το 2008) μας πληροφορεί (σελ. 89-97) ότι ο Εχίνος (Σαχίν) κατά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο ήταν ένα από τα μεγαλύτερα χωριά της περιοχής. Το 1943 είχε 1.975 κατοίκους και 417 κατοικήσιμα κτήρια. Εκείνη την εποχή το Σαχίν ήταν έδρα της κοινότητας που περιλάμβανε το χωριό Αλμαλά (Μελίβοια) με 1.200 κατοίκους και 110 κατοικήσιμα κτήρια, το χωριό Κόζλουτζα (Κοτύλη) με 467 κατοίκους και 116 κατοικήσιμα κτήρια, το χωριό Βαλκάνοβο (Αιμόνιο) με 192 κατοίκους και 49 κατοικήσιμα κτήρια, το χωριό Ντέμερτζικ (Δημάριο) με 480 κατοίκους και 121 κατοικήσιμα κτήρια και ο μαχαλάς Ισμαήλ Μαχαλά (Διάσπαρτο) με 282 κατοίκους και 54 κατοικήσιμα κτήρια. Ο Κύριλλος σημείωνε επίσης ότι στον Εχίνο η μωαμεθανική επιρροή ήταν μεγαλύτερη απ' ό,τι στα άλλα πομακοχώρια που βρίσκονται πλάι στον κεντρικό δρόμο προς την Ξάνθη ή είναι κρυμμένα στο βουνό.

Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσες είναι οι πληροφορίες που δίνει ο Κύριλλος σχετικά με τον εξισλαμισμό των κατοίκων του Εχίνου:

«Πότε εξισλαμίστηκε το χωριό Σαχίν; Είναι δύσκολο να ειπωθεί κάτι συγκεκριμένο λόγω της απουσίας στοιχείων. Πάντως, θα πρέπει να έγινε κατά τη γενική διείδυση του μωαμεθανισμού στην περιοχή και, κυρίως, στην κοιλάδα του ποταμού Τσάι, δηλαδή περίπου πριν από 300 χρόνια».

Ο θρύλος του αγίου Αχμέτ Καρατζά

Ανάμεσα στα στοιχεία που μας παραθέτει ο Κύριλλος κατά την περιήγησή του κατά τα έτη 1942-44 είναι και οι χριστιανικές μνήμες που υπάρχουν στο θρύλο για τον σβετσαάτ (άγιο).

Σύμφωνα με το θρύλο, από ένα χωριό κοντά στο Αιγαίο πήγαν στο Σαχίν ένας αδελφός με την αδελφή του, άγιοι άνθρωποι. Λέγονταν Καρατζά Αχμέντ (Αμέτ) και Καρατζά Αϊσά. Στο δρόμο σταμάτησαν στο τουρκικό χωριό Εμιρλέρ (Εύμοιρο), σε απόσταση 8 χλμ. από τον κεντρικό δρόμο Ξάνθης - Σαχίν, αλλά οι κάτοικοι δεν τους δέχθηκαν. Γι' αυτό και ο άγιος τούς έριξε κατάρα να μη μεγαλώσει το χωριό τους. Γι' αυτό λένε πως από τότε το Εύμοιρο έμεινε το ίδιο μικρό χωριουδάκι.

Στο Σαχίν (Εχίνο) τους καλοδέχθηκαν. Οι Καρατζά Αχμέντ και Αϊσά έμειναν για λίγο καιρό. Ο αδελφός μέσα στο χωριό, ενώ η αδελφή απέναντι από το χωριό, πίσω από το ποτάμι. Μια μέρα και οι δυο, ως εκ θαύματος, έγιναν αόρατοι και εγκατέλειψαν για πάντα το χωριό, αφήνοντας μόνο τα ρούχα τους (ντρίπιτε) σε ένδειξη ευχαριστίας για την καλή υποδοχή. Από τότε δίπλα σε ένα από τα τρία τζαμιά του χωριού υπάρχει τεκκές με τον κενό τάφο του αγίου, και στο απέναντι ύψωμα - τεκκές της αγίας. Στα ίδια αυτά μέρη είχαν αφήσει τα ρούχα τους όταν έγιναν αόρατοι.

Σύμφωνα με τον Κύριλλο, ο άγιος δεν ήταν μωαμεθανός, αλλά χριστιανός δεσπότης, ο οποίος καταράστηκε το χωριό επειδή οι κάτοικοι δεν τον δέχθηκαν. Ο θρύλος αυτός είναι κοινός με παρόμοια λαϊκά ή αγιογραφικά διηγήματα που υπάρχουν στους χριστιανούς στη Βουλγαρία. Π.χ. οι σκρίντσι (κάτοικοι του χωριού Σκρίνο, περιοχής Στανκέ Ντιμιτρόβ - σήμερα Ντούπνιτσα), συγχωριανοί του Αγίου Ιβάν Ρίλσκι (της Ρίλας), ονομάζονταν «σβετογκόντσι» (διώκτες αγίων).

Ο τεκκές της Αϊσά Καρατζά βρίσκεται στο ύψωμα που ονομάζεται Σβετσαάτ.

Ο Κύριλλος μαρτυρεί πως το 1942-44 εδώ προσεύχονταν οι Εχινιώτες όταν κάποιος αρρώσταινε όταν ξεκινούσαν οι πόνοι της γέννας κάποιας γυναίκας, και σε άλλες περιπτώσεις.

Επίλογος

Είναι βέβαιο πως η ιστορία του εξισλαμισμού των χριστιανικών πληθυσμών στα Βαλκάνια πέρασε από πολλές μεταβατικές φάσεις. Ειδικότερα μπορούμε να πούμε πως σύμφωνα με τις μαρτυρίες που παραθέσαμε, η θρησκευτική μεταστροφή των κατοίκων του Εχίνου από τη χριστιανική θρησκεία προς το Ισλάμ συντελέστηκε πιθανότατα κατά τα μέσα του 18ου αιώνα, οπότε και κάτοικοι του χωριού το εγκατέλειψαν προκειμένου να διαφυλάξουν τη χριστιανική πίστη τους. Εντάσσοντας τον εξισλαμισμό των Εχινιωτών στη δράση των γενίτσαρων στην ευρύτερη περιοχή της οροσειράς της Ροδόπης, πρέπει να τονίσουμε πως η εγκαθίδρυση του βαλκανικού Ισλάμ πολλά οφείλει στη δράση των ετερόδοξων δερβίσηδων, οι οποίοι συσπειρώνονται κυρίως κάτω από το δερβισικό τάγμα των μπεκτασήδων. Όμως, για το ρόλο των γενίτσαρων στον εξισλαμισμό των Πομάκων θα επανέλθουμε με περισσότερα ιστορικά στοιχεία.

Νικόλαος Θ. Κόκκας

* Ευχαριστώ θερμά το συγγραφέα-ιστορικό Χρήστο Μιχαλόπουλο, που μου έδωσε αντίγραφο του βουλγαρικού βιβλίου του Νικόλα Χαραντίνοβ για το γένος Σαχόνοβ.

ΠΡΩΤΗ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ: εφ. «Αγώνας» αρ. 6689, 26/1/2011 σελ. 10-11. -
Πομακοχώρια, vimaorthodoxias.gr